

Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (CDB): AB-Türkiye Müzakere Sürecinde TBMM İçin Somut Öneriler*

İrfan Kalaycı**
Kadir Kartalci***

Özet

Cinsiyete duyarlı bütçeleme (CDB), kadın ve erkeklerin gereksinimlerinin karşılanmasında kamusal harcamaların hakça yapılmasını ve vergi gibi kamusal yüklerin hakça dağıtılmasını öngören bir bütçe(leme)dir. CDB, kadın kesimi için özel ve bağımsız bir bütçe değil, aksine kadının özel gereksinimlerini, deneyimlerini ve katkısını da içeren bir bütçedir. CDB kadınla erkek arasındaki gelir düzeyi ve gelir bölüşümü konusundaki kadının aleyhine olan farkları ortadan kaldırmakta ya da azaltmaktadır. CDB, konsolide bütçe açısından bir yeniliktir. BM ve AB'nin ilgili organları, evrensel insan hakları belgelerini esas alarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde hükümetlere güçlü tavsiyelerde bulunmaktadır. Türkiye de o organlarla kurulu tarihsel ilişkilerinden dolayı ve çağdaş bir devlet olarak bu tavsiyelere karşı kayıtsız değildir. Zaten AB nezdinde de doğrulandığı gibi, Türkiye’de bazı bakanlıkların bürokrasisi CDB’ye uygun politikaları hayata geçirmeye başlamıştır. CDB’den kuramsal olarak; kadınların iktisadi yaşamda daha görünür kılınması; kadınlara ayrılan kaynakların nasıl harcılandığının ayrıntısıyla gösterilmesi; siyasilerce, kadınların ve erkeklerin kamu harcamaları ihtiyaçlarıyla ilgili neyin öncelikli olduğunun anlaşılması; hükümetin kamuoyuna açıkladığı ile yürüttüğü politikaların gerçek etkileri arasındaki farkı görmeyi sağlaması, vb. faydalar sağlamaktadır. Hükümetlerüstü bir nitelik arzeden CDB’nin yoğun olarak hayata geçirilmesi için TBMM ne/ler yapabilir (yapmalıdır)? Bu konuda bazı somut öneriler sunmak gerekirse... TBMM’nin mevcut erkek egemen yapısından kurtarılabilmesi için siyasal partilere kadın kotası getirilmelidir. TBMM ve meclis bütçe komisyonu hükümetin sunduğu bütçe tasarısının yasalaşması sırasında kadınlara yeterli kaynak ayrılması için ciddi çabalarda bulunmalı; bu tutumunu bütçenin uygulanma sonrası kesin hesaba bağlanması sırasında da sürdürmelidir. TBMM, CDB’ye taban oluşturacak yasaları ivedilikle çıkarmalıdır.

Anahtar sözcükler: Cinsiyete duyarlı bütçe (CDB), CDB yasaları, AB ile müzakerede Maliye-Bütçe Faslı.

* TBMM-Plan ve Bütçe Komisyonu tarafından 23-25 Eylül 2010’da Afyonkarahisar’da düzenlenen “Bütçe Sürecinde Parlatmentonun Değişen Rolü: İKÖPAB ve AB Üyesi Ülke Deneyimleri” konulu *Uluslararası Bütçe Sempozyumu*’ için hazırlanan (fakat sunulamayan) bildiri.

** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü. e-posta: irfan.kalayci@inonu.edu.tr

***Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi İİBF Maliyet Bölümü, e-posta: kadir.kartalci@inonu.edu.tr

Gender-Responsive Budget (GRB): Concrete Offers for TBMM in Consultation Process Between EU and Turkey

Abstract

Gender-responsive budget (GRB) is a budgeting which requiring a fair allocation of the public financial sources among woman and man and fair allocation of the tax burden. GRB is not only special and independent budgets for women, but also it includes private necessity, experience and contribution of women's. GRB removes or reduce to differences between a woman and man about level of income and income distribution as disadvantage for a woman. UN and EU give strong advices about direction of gender equality, which based on universal human rights instruments, to governments. Turkey do not be unconcerned these advices because of as a modern state and have a historical relationships with these organizations. Already as confirmed in the EU before, some ministries' bureaucracy has started to implement appropriate policies in gender budgeting in Turkey. Theoretically on, GRB courts for more visibility of women in economic life, show details about how spent the resources allocated to women, public spending needs of women and men about what is to be understood primarily politicians, provides to show the difference between publicly announced by the government and actual affect of own policies. What can TBMM do for gender budgeting having a supra-governmental quality to extremely implemented? If you need offer some concrete proposals on this subject. To recover the structure of the existing TBMM's male-dominated, political parties should be woman's quota. TBMM and parliament's planning and budget commission should made serious effort to separate sufficient resources for women when government presented draft budget to become law. That effort should continue while after the implementation of the budget connecting the definitive account. TBMM will urgently enact a law which is become a base of GRB.

Key words: Gender-responsive budget (GRB), GRB laws, EU negotiations with the fiscal-budgetary chapters.

Giriş

Afrikalı kadın parlamenter Pregs Govender der ki, “Bir ülkenin nereye doğru gittiğini görmek istiyorsanız, ülkenin bütçesine, kaynaklarını kadınlara ve çocuklara nasıl ayırdığına bakın.”¹

Bu söz deşifre edildiğinde, arka planda “toplumsal-cinsiyete duyarlı bütçe(leme)” (CDB) kavramının olduğu görülebilir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet temelinde sosyo-ekonomik ve politik ilişkilerden örülü bir kimliktir. CDB ise, kadın ve erkeklerin (dolayısıyla kız ve erkek çocuklarının) gereksinimlerinin karşılanmasında kamusal harcamaların hakça yapılmasını ve vergi gibi kamusal

1 Bianet-Kadının Penceresi (2005). “*Toplumsal Cinsiyeti Gözetin Bütçe Nedir?*”, T.Korkut (der.), İstanbul, 7 Aralık, <http://bianet.org/bianet/kadin/72629-toplumsal-cinsiyeti-gozeten-butce-nedir> (20.7.2010)

yüklerin hakça dağıtılmasını öngören bir bütçe(leme)dir. CDB, kadın kesimi için özel ve bağımsız bir bütçe değil, aksine kadının özel gereksinimlerini, deneyimlerini ve katkısını da içeren bir bütçedir. CDB, kadınla erkek arasındaki gelir düzeyi ve gelir bölüşümü konusundaki kadının aleyhine olan farkları ortadan kaldırmakta ya da azaltmaktadır.

CDB de, diğer bütçe/leme çeşitleri (merkezi ve yerel bütçeler, program ve fonksiyonel bütçe, sıfır ve hedef esaslı bütçeler, vb.) gibi yürütme ve yasama organlarının ortak girişimleri sonucunda zamanla bütçe sistemleri arasında hak ettiği yerini alacaktır. Tüm bu bütçe çeşitlerinin ortak tarafı, Magna Carta'dan (1215) beri devletin, kamu yararı ve bütçe hakkı adına gelir ve harcamalarını gerçekleştirmektir. Bir anlamda her bütçe, terazi görevini görür; gelir ve harcama kalemlerini ayrı kefelere koyar; denk tartılmasını gözetir.

Dünyanın hiçbir devletinde tek tip (standart) bir CDB yoktur. Zira her ülkenin ihtiyaçları, harcama ve gelir kaynakları kapasitesi birbirinden farklıdır. Ayrıca, cinsiyet farkındalığını tüm unsurlarıyla yansıtan bir bütçe modeli de henüz oluşturulamamıştır. Eğer Türkiye çağdaş ve sağlam bir CDB tekniğini ya da olgusunu hayata geçirecekse, diğer ülkelerin yaptığı ya da kurguladığı CDB'leri yakından inceleyerek ve sentez yaparak kendine özgü bir model inşa edebilir.

CDB'nin AB ile ilgili boyutunu da ihmal etmemek gerekir. Zira, "Maliye-Bütçe faslı" müzakere edilirken, AB yetkilileri, Türkiye'den (yani TBMM ile hükümetten) CDB'yi ne kadar benimseyip uyguladığını öğrenmek isteyecektir.

Cinsiyete Duyarlı Bütçe/leme (CDB) : Kavramsal Çerçeve

CDB, Parlamentolararası Birlik'in tanımına göre, kadın ve erkeklerin, kız ve erkek çocukların gereksinimlerinin karşılanmasında kamu kaynaklarının hakça kullanımını ve kamu gelirlerinin yükünün hakça üstlenilmesini gözeten bütçedir. Genel kapsamıyla kadınlar için ayrı bir bütçe değildir, ama kadınların toplumdaki geride olan konumlarının varlığının ön kabulünden hareketle, bütçenin cinsiyetler arası eşitsizliklerin giderilmesine yönelik olarak düzenlenmesi ve uygulama sonuçlarının izlenmesine olanak sağlayacak şekilde yapılandırılmasıdır. Örneğin; baraj, otoban gibi büyük ölçekli altyapı yatırımlarının sonuçlarının cinsiyet açısından ayrıştırılması zor olabilir ama toplu ulaşım, sağlık, eğitim, istihdam paketi gibi alanlarda bu çok daha kolaydır.²

2 Gülay Günlük-Şenesen (2008). "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye İçin Değerlendirme", *Bütçe Sürecinde Parlamentonun Değişen Rolü Sempozyumu*, 8-9 Ekim, Afyonkarahisar.

Bütçeler, toplumsal cinsiyet açısından tarafsız (nötr) değildir; kamu harcamaları, kamu gelirleri ve vergilendirme yapıları, kadınlarla erkekler arasındaki gelir uçurumları derinleştirebilmekte ya da daraltabilmektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğinde önemli bir işleve sahiptirler. Toplumsal cinsiyeti gözeten bir bütçe/leme, kadınlar için özel bir bütçe oluşturmak ya da kadınlarla erkeklerle eşit oranda para harcamak anlamına gelmemektedir. Bunun yerine, hükümetin bütçede ortaya çıkan önceliklerini ve bu önceliklerin kadınlarla erkekleri, yanı sıra belli kadın ve erkek gruplarını nasıl etkilediğini incelemektedir. Örneğin; çocuk bakımı, barınma, asgari ücret ve vergilendirme, toplumsal cinsiyetle ilgili ‘kritik’ konular ile ilgili kaynaklar doğrudan bütçeyle belirlenmektedir. Toplumsal cinsiyeti gözeten bütçeleme en son amacı, bütçeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunacak biçime kavuşturmadır.³

CDB için bir dizi ön koşul bulunmaktadır. S. Quinn, bu koşulları şu şekilde sıralamaktadır:⁴

- Toplumsal cinsiyet ayrımını anlamak
- Siyasal irade
- Bürokratik irade
- Hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının uygulamaya dönüşmesi
- Günlük iş ve hizmet akışlarının toplumsal cinsiyete duyarlı hale gelmesi (toplumsal cinsiyetin ana plan ve politikalara yerleşmesi)
- Veri ihtiyaçlarının ve sistemlerinin oluşturulması.

P.Robineau ise CDB için “başarı için kurumsallaşma şart” ifadesini kullanarak şu önerilerde bulunmaktadır.⁵

- Amaçları ve katma değerleri belirleyin! (Eşitlik, daha iyi yönetim, şeffaflık, vatandaşların bütçeleme sürecine dahil olmasının artması.)
- Odağı belirleyin! (Hangi eylemlerin kadınların ya da erkeklerin faydasına olduğunun, kamu politikalarının tahlili.)

3 Bianet-Kadının Penceresi (2005), “*Toplumsal Cinsiyeti Gözeten Bütçe Nedir?*”, T.Korkut (der.), İstanbul, 7 Aralık, <http://bianet.org/bianet/kadin/72629-toplumsal-cinsiyeti-gozeten-butce-nedir>

4 Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü (2009). Avrupa Konseyi Tarafından 5-6 Mayıs 2009 Atina’da Düzenlenen “*Devlet Bütçeleri: Gerçek Kadın-Erkek Eşitliğinde Kilit Faktör*” Konulu Konferansa İlişkin Değerlendirme Raporu.

5 Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü (2009), a.k.

- İnsan kaynağı, mali kaynak, istatistiksel veri, kurumsal kültür ve insan kaynakları politikalarına (kalıplaşmış yargıların ortadan kaldırılmasına), uzman yönetimine (eğitim ve değişimlerine) önem verin!

CDB, toplumsal cinsiyet eşitliği için bir araçtır. Cinsiyet eşitliği (gender equality), kamunun kadın sektörleri ile ilgili “yeşil bütçe belgesi” uygulaması için bir müdahale / arabuluculuk alanıdır. Bu belge, cinsiyet tarafsızlığı kadın ve erkek kitlesi üzerinde farklı etkiler yaratırken, buna bağlı mekanizmaların nasıl işlediğine ilişkin alanlara yardım edebilir.⁶

CBD'nin Diğer Bütçe Sistemlerinden Farkı / Benzerliği ve Karşılaştığı Sorunlar

Kadın Bütçe Grubu (WBG) adı verilen bir düşünce birimi CDB tahlili kavramını; ne, nasıl ve niçin sorularına verdiği yanıtlarla şöyle açıklamaktadır:⁷

CDB tahlili nedir? Bir CDB, kadınlar için farklı bir bütçe değildir; tersine, kamu parasının daha fazla cinsiyet eşitliğini sağlamanın bir yolu olarak, politika düzenlemeleri ile kaynakların kullanılması arasındaki açığın kapatılabilmesine yönelik bir yaklaşımdır. Sorun, hükümetin ana-akım (Neoklasik İktisat) çerçevesinde kaynakların, toplumsal ve iktisadi konumları birbirinden farklı olan erkek ve kadınlar için eşit harcanıp harcanmaması değil, kadın ve erkeklerin ihtiyaçları için yeterince kullanılıp kullanılmamasıdır.

Nasıl bir CDB tahlili? Aslında bir CDB, kamu harcamalarının bir formu ya da cinsiyet perspektifinden kamu harcamalarını arttırmanın bir yönteminin tahlili olup, bu tahlil erkek ve erkek çocuklarına göre kadın ve kızlar için anlam ve etkilerini ortaya koyarak yapılabilir.

Niçin bir CDB tahlili? Bir CDB tahlili, cinsiyet eşitliğine ve kadın haklarının gerçekleştirilmesine yönelik katkı sağladığı kadar; hükümet politikalarının etkin, hesap verebilir ve şeffaf olma özelliklerini de geliştirebilir. Kamu harcamaları ve vergileme politikaları ücretli (iş) ve ücretsiz (ev) çalışma alanlarına bağlı olarak kadın ve erkekler üzerindeki anlam ve etkileri farklıdır. Cinsiyet bütçesi inisiyatifi bu çelişkileri açığa vurabilir ve hükümetlerin iktisat politikası bağlamında cinsiyet tahlilinin bütünleşmesi için fırsat elde etmesini sağlayabilir. Böylece CDB, topluma

6 Kean Dastot (2002). “The Yellow Budget Paper on Women’s Rights and Gender Equality”, *Conference on “Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”*, Feb. 19-20, the Heinrich-Boell Foundation in Berlin, http://www.glow-boell.de/de/rubrik_3/6_508.htm (12.09.10)

7 WBG Women’s Budget Group, *Gender Budget Analysis*, <http://www.wbg.org.uk/GBA.htm> (12.09.2010)

hem sosyo-ekonomik cinsiyet eşitsizliklerin azalması hem de kamu parasının daha iyi ve etkili hedefler için harcanması yönlerinde faydalar sağlayabilir.

Mevcut bütçe sistemleri CDB için kuramsal ve teknik uygulama açısından bir altyapı sağlamaktadır. O nedenle, şimdiye kadar varlığını sürdüren bütçe sistemleri, CDB'nin yararlanabileceği bir dizi fikrî önerme sunmaktadır. Meriç'in Elson ve Schick'ten aktardığı üzere, genel olarak, diğer bütçelerle karşılaştırma bağlamında CDB ile ilgili kabul edilebilecek görüşler şöyle ortaya konulabilir:⁸

- CDB türü bütçeler, devletlerin birçok hedefleri ile ilgili verilerini çeşitlendirmesi ve yenilemesini getirecektir: Bütçeyle ilgili amaçlar cinsiyet esaslı olarak ele alınacağı için değiştirilmesi gerekecektir. Çünkü cinsiyete duyarlı bütçelerin tam olarak uygulanabilmesi için amaçlarını destekleyecek verileri elde etmek gerekecektir. Bu nedenle tam olarak bir CDB yapabilmenin çok maliyetli ve zor olduğu belirtilmektedir.
- Bir CDB'nin verilen tüm programları ve maddeleri ayrıntılandırması şu anda mevcut değildir: Cinsiyet ayırımına dayalı ödenek ayrılması henüz gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle cinsiyet bütçelerinin henüz daha bir bütçe sistemi olarak görülmediği, onun yerine politik bir araç olarak görüldüğü söylenebilir. Bu nedenle CDB, tam bir bütçe sistemi olarak uygulanmasından daha çok, cinsiyete dayalı hedefler sunan bir düşünce olarak görülmektedir.
- CDB çeşidi bazı açılardan sıfır esaslı bütçeye benzemektedir: CDB, her yıl için iki cins arasında bütçe ödeneklerinin ne kadar olması gerektiği düşüncesinden hareketle, sıfır esaslı bütçenin alt bir bölümü olarak değerlendirilebilir. Fakat her yıl, özellikle yasama aşamasında ayrıntılı programlar ile ilgili yapılacak tahliller, her dönemde yenilenmek zorunda kalacaktır.
- CDB reformu, bütçe kararlarının alınması ile ilgili değişiklik getirebilir: CDB'yi hazırlamak için gerekli kamuoyu desteğinin var olduğu ve devletin ise mali politikalarıyla genellikle kadınlara karşı önyargılı olduğu varsayımıyla; eğer cinsiyete dayalı tahliller CDB'yi destekleyenlerin ne yapmak istediklerini ortaya çıkarırsa, bu düşünce doğal olarak adil olma sorularını da gündeme taşıyacaktır. Buna göre ileride bir TV haberinde / bir gazetenin ekonomi sayfasında, yurttaşlar-politikacılar-bürokratlar tarafından kolayca anlaşılabilir, desteklenebilir ve tartışmanın politik eksenini değiştirebilir nitelikte bütçedeki cinsiyet eşitsizliklerini gösteren

8 Metin Meriç (2007). "Feminizme Mali Bakış (Cinsiyete Duyarlı Bütçeler)", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, c. 44, S.509, ss.58-67.

tabloları / grafikleri (genellikle mavi / pembe renklerde) görmek mümkün olacaktır.

Bileşenlerine Göre Kısa Bir CDB Tahli

Bir bütçenin gelir ve harcama kalemlerini bir de CDB açısından incelemek gerekir. Gelir-harcama dengesinin sağlanması, bir bütçe yapma tercihidir, o nedenle işin ayrıntısıdır. Esnek bütçelemede hemen her zaman harcamalar gelirleri aşar ve bundan dolayı, eğer kamu yararı ve ana hedef öncelenmişse, kadın-erkek yurttaşlar kazançlı çıkar. Ayrıca, hem harcama hem de gelir kaynakları için “alternatif maliyet” durumları da sözkonusudur.

i-Kamusal Harcamalar

Net etkisi gelirlere göre daha fazla olan harcama kalemleri, başat olarak, kamu yatırımları, günlük-cari harcamalar, üretim karşılığı olmayan (emekli maaşları, faiz giderleri ve işsizlik sigortası gibi) transfer harcamaları, sübvansiyonlar, yabancı ülkelere yapılan harcamalardan oluşur. Bu harcamaların ne kadarının erkekler ve kadınlar için yapıldığını hesaplamak zordur. Sınırları iyi çizilmiş ve tahminleri iyi yapılmış bir CDB ile, bu zor hesaplama kolayca yapılabilir.

Birçok harcamanın iktisadi etkisine bakılarak, sayısal ya da oransal olarak, ne kadarının kadınları / erkekleri ilgilendirdiği ortaya konulabilir. Bunun için şu tür sorulara yanıt verilmelidir: Sağlık ve eğitim harcamaları kadın ve erkekler için eşit / hakça dağıılmakta mıdır? İç güvenlik (polisiye) ve dış savunma (askeriye) hizmetlerinden kadın ve erkekler aynı mı yoksa farklı düzeyde mi yararlanmaktadır? Öte yandan, bir çevre programının ya da bir yangından korunma harcaması için muhatabın kimliği / cinsiyeti pek önem taşımamaktadır. Kadınları esas alan birçok harcama türünde ilk etkiyi kadınlar yaşarken, son etkiyi kadınlar ve erkekler birlikte yaşarlar. Örneğin; hastanelerde anne ve bebek ünitelerinin modernleştirilmesi için ayrılan ödeneklerin artırılması ve gerçekleştirilmesi halinde önce kadınlar daha sonra tüm toplum çeşitli yararlar elde ederler. Bunun bir benzeri, okul çağındaki kız çocukların okullaşma oranlarının yükseltilmesi ve fuhuşla etkin mücadele için polis ve yargı personelinin ve ücretlerinin artırılması, vb...

Bu arada, eğer devletin yapmayı planladığı harcamalar sınırlıysa, harcama bileşenleri arasında “alternatif maliyet” (amaçlardan birine ulaşmak için diğerinden vazgeçilmesi) ilişkilerini doğru kurması gerektir. Örneğin, kadın sağlığı harcamalarını daha fazla arttırabilmek için silahlanma harcamalarını

azaltmak gibi. Peki devlet bu harcamaları nasıl finanse edecektir? Bunun için bütçenin diğer tarafı olan gelir kaynaklarına bakılmalıdır.

ii-Kamusal Gelirler

Vergisel ve vergi benzeri (parafiskal) gelirler, bir kamu otoritesi (merkezi hükümet ve belediyeler) için ana gelir kaynaklarını oluşturur. Vergiler de, gelir vergisi ve kurumlar vergisi türündeki “dolaysız vergiler” ile katma değer ve özel tüketim gibi “dolaylı vergiler”den oluşur. Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla kurgulayacağı bir CDB’den kadınların lehine vergi oranı ve vergi borcu düzenlemeleri yapabilir. Örneğin, çalışan kadın memurlardan %5 daha az gelir vergisi tahsil edebilir. Üniversitelerde öğrenim gören kız öğrenciler harçtan bağışık tutulabilir, onlara daha fazla parasal yardımlar yapılabilir ya da onların birikmiş kredi borcu silinebilir, hatta hepsi bir paket halinde uygulanabilir. Böylece devlet gelir vergisi, harç, kredi dönüşü ve benzeri gelir kaynaklarından özveri göstererek cinsiyet ayrımcılığı politikasını kamu gelirleri üzerinden yürütebilir.

Fakat sözkonusu dolaysız vergiler bazında kadın mükellefleri ‘kayırmak’ zor olabileceği gibi, hakça da olmayabilir. Diyelim ki, katma değer vergisi (KDV) %8 olan ekmeği ya da kitabı satın alan kadınların daha düşük bir KDV karşılığında bu ürünleri satın alması pratik olarak nasıl sağlanabilir? Ürünlerin üstüne “erkek müşteriler / kadın müşteriler için KDV oranı şöyledir” şeklinde bir ifade yazılamayacağına, yazılsa da en düşük KDV’li olanına itibar edileceğine göre... Gelir vergisi ‘öznel’ (sübjektif) bir özellik arzettiği için, kadın kesimi için, ‘nesnel’ (objektif) olan dolaysız vergilere göre daha kolay uygulanabilir.

Kamusal gelirler içinde de çeşitli alternatif maliyetler sağlanabilir. Örneğin, dolaysız vergilerden yeterince elde edilemeyen geliri telafi etmek ya da denkleştirmek için lüks / ithal tüketime uygulanan dolaysız vergi oranları yükseltilebilir.

CDB İlkeleri

Her ne kadar uluslararası deneyimler CDB için uygulamaya yönelik basit ve tek tip bir model ortaya koymamış olsa da, yaşanan gelişmelerden öğrenilmiş bazı dersler ve içeriğe ilişkin önemli saptamalar mevcuttur. Geliştirilmiş olan çeşitli araç ve yöntemlerin uyarlanması ve uygulanmasında en iyi şekilde nasıl ilerleneceği tasarlanırken, şu başat ilkelerin her durumda gözetilmesi şarttır.⁹

9 Ailsa McKay (2008). *Using Political Change to Promote Gender Sensitive Budgeting in Scotland: The Experience of the Scottish Women’s Budget Group*, Nov. 13, , Seminar-KEIG Platform and Friedrich Ebert Stiftung Association –Bogaziçi University.

Saydamlık: Ulusal bütçeye daha toplumsal cinsiyet farkındalıklı bir yaklaşımı hedefleyen reform programına girişirken, bütçe süreçlerinde daha saydam ve hesap verebilir olunmasının siyasal sürecin yerleşik bir özelliği olarak kabul edilmesi yaşamsal önem taşımaktadır.

Katılım: Yönetişimde daha katılımcı yöntemlere başvurulacağına taahhüt edilmesi aynı derecede önemlidir. Mümkün olduğu kadar çok çeşitli görüşün ortaya çıkması, özellikle de politika yapımı, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde ihtiyaçları sıklıkla ihmal edilenlerin kapsanması teşvik edilmelidir.

Sürdürülebilirlik: Sürdürülebilirliği sağlamak için, toplumsal cinsiyet bütçeleme araçlarının (toplumsal cinsiyet etki tahlili, toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış harcama tahlili gibi) oluşturulması ve uygulanmasında mevcut bütçeleme mekanizmaları temel alınmalıdır. Bu süreçte atılacak önemli bir başlangıç adımı, bütçenin nasıl hazırlandığı ve sunulduğuna bakmak şeklinde olabilir.

Uzun Dönemli Strateji: CDB'ye ilişkin reform programı, iyileşmenin sürekliliğini sağlamaya yarayacak gözden geçirme mekanizmaları ile uzun dönemi hedeflemelidir.

Ülkeye özgülük: Ulusal bütçeye toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımın uygulanmasında ülkelerin kendine özgü yöntemlerini ve örnek çalışmalarını geliştirmeleri bir gerekliliktir. CDB örneklerini destekleyen bir literatürün zenginleşmekte olmasına ve bu konuda çok çeşitli araçların tanımlanmasına rağmen, başarı ve sürdürülebilirlik ülkelerin "enerjilerini kendi özgün somut örneklerini yaratmaya yönlendirmelerine" bağlıdır.

Dünyada CDB Hareketleri ve Uygulamaları

Bütçenin toplumsal cinsiyeti gözeterek tahlil edilmesine ilişkin bilinen ilk çalışma, Avustralya'da 1994'te yapıldı. Hem hükümetlerin hem de sivil toplum kuruluşlarının (STK) ilgisi IV.Dünya Kadın Konferansı'nda (1995-Pekin) arttı. Bu konudaki ilk oluşum, aynı yıl G. Afrika'da bir grup kadın hakları savunucusu STK ve parlamenterin oluşturduğu karma komisyon oldu. Ardından, benzer oluşumlar Uganda, Tanzanya, İsviçre ve Britanya'da hayata geçti. Bugün dünyada, 60'ı aşkın ülkede, toplumsal cinsiyeti gözetilen bütçeleme için etkinlik gösteren oluşumlar var. Hükümetlerin doğrudan etkin olduğu iki ülke İsveç ve Finlandiya'dır. Finlandiya'da Sağlık ve Sosyal İlişkiler Bakanlığı, toplumsal cinsiyetin bütçe üzerindeki etkisini ölçmek üzere çalışırken, İsveç'teyse her bir bakanlık toplumsal cinsiyet eşitliğine dair hedeflerini ve amaçlarını belirlemekte

ve Maliye Bakanlığı da her yıl iktisadi kaynakların kadınlarla erkekler arasında nasıl dağıldığına ilişkin özel bir rapor hazırlamaktadır.¹⁰

Bazı uluslararası toplantılarda CDB üzerine ciddi tartışmalar ve gelişmeler yaşanmaktadır. Örneğin, Avrupa Konseyi'nce 5-6 Mayıs 2009 Atina'da düzenlenen "Devlet Bütçeleri: Gerçek Kadın-Erkek Eşitliğinde Kilit Faktör" konulu konferansa katılan temsilciler, ülkelerindeki CDB'ye ilişkin gelişmeleri şöyle anlatmışlardır:¹¹

•Almanya-Berlin Toplumsal Cinsiyet Bürosu temsilcisi R. Frey, Berlin uygulamalarından söz ederek, 2003'te bir pilot uygulama başlatıldığını ve bu süreçte toplumsal cinsiyete duyarlı kamu harcamaları için yöntem ve araçlar geliştirildiğini; daha sonra ana programlara yerleştirme aşamasına geçildiğini, geniş çaplı veri toplandığını, 2007'de Toplumsal Cinsiyet Master Planlarının oluşturulmaya başlandığını belirtmiştir. Şu anda Berlin'de Avrupa Sosyal Fonu'ndan yararlanmak isteyenler için ön koşulun "alacakları fonun en az %50'sini kadınlara tahsis etmek" olduğunu belirtmiştir.

•Avusturya Maliye Bakanlığı'ndan "Toplumsal Cinsiyetin Ana Programlara Yerleştirilmesi Komisyonu" üyesi E. Fritz, ülkesinde 2004'te bütçe hazırlama rehberlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olabilmesi için çalışmalar başlatıldığını ve 2009'da CDB'nin uygulandığını hatırlatmıştır.

•Finlandiya Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı'ndan R. Ikonen, Finlandiya'da 90'larda pilot projeler ve ulusal eylem planları oluşturulduğunu, 99'dan beri toplumsal cinsiyetin ana politikalara yerleştirilmesinin bir hükümet politikası olduğunu, 2000'den bu yana toplumsal cinsiyet etki analizinin yürütüldüğünü, 2002'de bütçe rehberleri oluşturulmaya başlandığını ve eğitimler yapıldığını, istatistikler oluşturulduğunu ve sonuçta 2007'de CDB'ye geçildiğini ifade etmiştir.

•İspanya Bakanlar Komitesi üyesi C. Diaz, konuşmasında İspanya'nın Andaulicia bölgesinde bir CDB yapıldığını, 2003'ten bu yana İspanya Parlamentosu'nun her eyleminin toplumsal cinsiyet etki analizine tabi tutulduğunu, toplumsal cinsiyet eğitimlerinin yanı sıra bunun bütçeye etkisi konusunda da eğitimler yapıldığını belirtmiş ve vergilerin toplumsal cinsiyet etkisi üzerine tahlil yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

10 Bianet-Kadının Penceresi (2005). "Toplumsal Cinsiyeti Gözeten Bütçe Nedir?", T.Korkut (der.), İstanbul, 7 Aralık, <http://bianet.org/bianet/kadin/72629-toplumsal-cinsiyeti-gozeten-butce-nedir>

11 Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü (2009). Avrupa Konseyi Tarafından 5-6 Mayıs 2009 Atina'da Düzenlenen "Devlet Bütçeleri: Gerçek Kadın-Erkek Eşitliğinde Kilit Faktör" Konulu Konferansa İlişkin Değerlendirme Raporu.

•Yunanistan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Genel Sekreteri E. Tsoumani ise, CDB'nin özellikle ekonomik krizle mücadele için önemli bir araç olduğunu ve uygulanması için siyasal irade, toplumda bilinç düzeyi, toplumsal cinsiyet eşitliği felsefesi ve kadınların karar alma mekanizmalarına dahil olmasının şart olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca son 5 yılda Yunanistan'da kadınların karar alma mekanizmalarına katılımının artırılması için çeşitli çalışmalar yürütüldüğünü, bunların en önemlilerinden birinin de kamu sektöründe kadınların rolünün güçlendirilmesi için yürütülen program olduğunu vurgulamıştır.

Cinsiyet Bütçesi Uygulamaları

BM, Dünya Bankası ve Avrupa Konseyi'nin desteklemeleri sonucunda, CDB için çeşitli girişimlerde bulunan ülke sayısı gittikçe artmaktadır. CDB uygulamasını kısmen yapan ülke ya da ülke gruplarından şu örnekler verilebilir:¹²

Avrupa Birliği: AB ülkelerinin bir de CDB bazında entegrasyona ihtiyacı vardır. Bu nedenle yerel / ulusal düzeyde yapılan cinsiyet planlamalarının, CDB çalışmalarına katkıda bulunmasına özel bir önem verilmektedir. Ayrıca, cinsiyet eşitliği ile ilgili düzenlemeler için Avrupa Yapısal Fonları tekrar gözden geçirilmektedir. CDB'ye geçişte önemli rol oynayan çalışmalardan bazıları şöyledir: Avrupa İstihdam Stratejisi Araştırma Politikası, Avrupa Yapısal Fon Düzenlemeleri, Avrupa Ülkelerinde Kadınların İstihdamında Faydacı Vergi Sistemlerinin Etkisi Üzerine Bir Çalışma, Komisyonun Cinsiyet Etkisine Dayalı Derlendirme Araçları, Cinsiyete Özgü İstatistikler, Cinsiyet Eşitliği Göstergeleri vb. gibi. CDB ile ilgili çalışmalar Belçika'nın başkanlığı altında iki ana alanda yürütülmektedir: İlki, çalışanlara yapılan ödemelerdeki eşitliği izlemek için cinsiyet ödeme göstergeleri oluşturmak; ikincisi de, AB genel iktisat politikasının ana hatlarına cinsiyet bütçesini de yerleştirmek. Ayrıca cinsiyet planlaması ile ilgili olarak, Eğitim ve Araştırma Konseyi, Kalkınma Konseyi, ECOFIN ve Ana Politikalar Konsey toplantılarında bu konular gündeme alınmıştır. Yapılan bu çalışmalara rağmen, hala bir takım engeller bulunmaktadır. V. Degraef raporunda belirtildiği gibi, Belçika Çalışma ve Gelir Dağılımı Bakanlığı; cinsiyet eşitliğinin tüm politika ve programlarda uygulanmasını taahhüt ettiği halde, ancak belli

12 Meriç, Metin (2007), "Feminizme Mali Bakış (Cinsiyete Duyarlı Bütçeler)", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*; c. 44, S.509, ss.58-67; McKay, Ailsa (2008), *Using Political Change to Promote Gender Sensitive Budgeting in Scotland: The Experience of the Scottish Women's Budget Group*, Nov. 13, Seminar-KEIG Platform and Friedrich Ebert Stiftung Association -Bogaziçi University; Zuckerman, Elaine (2005), "An Introduction to Gender Budget Initiatives", *Gender Action*, September, http://www.genderaction.org/images/Intro_to_Gender_Budget_InitiativesFINAL.pdf (19.09.2010); UNFPA-United Nations Population Fund (2005), "Accountability for Gender Justice", http://www.unfpa.org/swp/2005/english/ch2/chap2_page3.htm (19.09.2010)

politika alanlarında müdahaleleri olabilmiştir. Özellikle iktisat politikalarında bunu göz ardı ederken, insan kaynaklarının geliştirilmesi (istihdam ve eğitim politikalarında) gibi alanlarda daha rahat uygulayabildiği belirtilmektedir.

Avustralya: İlk cinsiyet bütçesi uygulaması 1984 yılında Avustralya’da yapılmıştır. Bu uygulama, federal harcamaları daha ayrıntılı hale getirmekten öteye geçememiş ve 1996’da uygulamaya son verilmiştir.

Filipinler: CDB ile ilgili uygulama 1994’te başlamıştır. Bu uygulamada kamu bütçesinin %5’ini cinsiyet ile ilgili gelişim planlarının hazırlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesine tahsis edilmesi şeklinde olduğu görülmektedir.

Güney Afrika: Bu ülkede süreç 1997’de başlamıştır. Birçok kamu yönetiminin katılımıyla cinsiyete dayalı harcama ile ilgili hedefler yanında, bu alana ayrılacak gelirlerin toplanması konusunun da önemli olduğu vurgulanmıştır. Bütçenin belirlenmiş harcama alanlarında kadın-erkek ayırımına dayalı bir sınıflandırmanın olduğu kabul edilmemektedir. Bu ülkenin kamu istihdam programları, başvuru yapanların %60’ının; beceri geliştirme programları da, yararlanıcıların %54’ünün (siyahların %85’inin) kadın olmasını istemektedir.

Hindistan: Kadınlara yönelik iş olanakları Yeni Delhi’deki BM Kadın Gelişim Fonu sayesinde artmıştır. Bu durum CDB gelişimini hızlandırmıştır. Parlamento düzeyinde bu çalışmaları artırmak için kadın parlamenterlerin bu alanda önemli bir rol oynadıkları görülmektedir. Bu alanda tamamlanan çalışmalardan ilki, 2000-2001 yılları arasında yapılan ve bir bölümünde cinsiyet eşitsizliğine yer veren Ulusal Ekonomi Anketi’dir. Şu anda 22 eyalette cinsiyet bütçeleri uygulanmaktadır. (Örneğin, Kerala’da kalkınma harcamalarının %10’u salt kadınların önceliklerine ayrılmıştır. Ayrıca, 1995-2000 döneminde uygulanan IX.Kalkınma Planı’nda belirtildiği üzere, harcamaların %30’u ile, kadınlar hedef alınarak çeşitli yoksullukla mücadele programlarının finanse edilmesi amaçlanmıştır.)

İskoçya: İskoçya’da bütçe süreci üç ana aşamadan oluşmaktadır: Önceliklerin ve harcama stratejisinin belirlenmesi, taslak bütçe metninde ayrıntılı harcama tekliflerinin sunulması ve bütçe kanununun yasalaşması. Burada CDB’ye doğru önemli ilerlemeler kat edilmiştir. Danışma Grubu aracılığıyla Hükümet ile resmi bir çalışma ilişkisi kurulmuş ve harcama planlarının özellikle toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi taahhüdü Eşitlik Stratejisi’nde resmen yer almıştır. 2000’li yıllardaki olumlu gelişmelere rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından fiili politika değişimine dair hiç bir kanıt yok ve bütçenin hala toplumsal cinsiyet açısından tarafsız niteliği sürmektedir.

Meksika: CDB sürecinin sivil toplum tarafından önemli ölçüde desteklendiği bu ülkede, 2000'e doğru gidilirken, yoksullukla mücadele programlarında yararlanıcıların yarısının kadın olmasına dikkat edilmiştir.

Türkiye'de CDB Türü Bütçe Gereksinimi ve Yol Haritası

Kadınların iktisadi olarak daha görünür kılınması; kadınlara ayrılan kaynakların nasıl harcıandığının ayrıntısıyla gösterilmesi; siyasilerce, kadınların ve erkeklerin kamu harcamaları ihtiyaçlarıyla ilgili neyin öncelikli olduğunun anlaşılması; kaynakların doğru yerde ve doğru şekilde kullanılması sonucunda verimlilik ve ulusal gelirin artması; hükümet bütçelerinin etkin, hesap verilebilir ve şeffaf olmasına katkıda bulunması; hükümetin kamuoyuna açıkladığı ile yürüttüğü politikaların gerçek etkileri arasındaki farkı görmeyi sağlaması; bütçelerde yer alan asıl öncelikleri ortaya çıkarabilmesi; yurttaşların kamusal karar verme sürecine demokratik katılımı için bir zemin oluşturması, vb. gerekçeler; ülkemizde de CDB gibi bir bütçe türünün önemsenmesini ve uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Aslında hiçbir bütçe, toplumsal cinsiyet açısından etkisiz-tarafsız (nötr) değildir ve bu saptama Türkiye için de geçerlidir. Ancak CDB, bazı özgün yönleriyle, konsolide bütçe açısından bir yeniliktir. Bu bütçe sayesinde, toplumda görece zayıf grup sayılan kadınlara bütçeden daha fazla kaynak ayrılarak ve onlara daha az vergisel yük yansıtılarak kadın-erkek arasındaki finansal denge sağlanmış olacaktır. Son tahlilde, toplumsal barış ve gelişme için kadın-erkek arasındaki yapay ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve evrensel ölçülerde toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflenmektedir.

CDB'nin ülkemiz bütçe sisteminde yer almasında ve ilkelerine doğru uygulanmasında özellikle TBMM, Maliye Bakanlığı, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ve Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) görevler düşmektedir. Bu resmi organlar, görev ve yetkileri kapsamında CDB'nin yol haritasını çezeceklerdir. Bu haritada, yol durakları şöyle gözükmektedir:

•TBMM: Toplumda kadın-erkek eşitliğinin giderilmesine yönelik olarak gerekli mevzuat değişikliklerini yapmak.

•Maliye Bakanlığı: Bütçe hazırlık, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde ilgili mevzuat ve düzenlemelerde (kanun, yönetmelik, rehber, tebliğ, genelge vs.) gerekli değişiklikleri yaparak kamu yönetimi birimlerinin uygulamalarına yön vermek; CDB konusunda gerekli eğitim ve danışmanlık faaliyetlerini yürütmek.

•Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM): Cinsiyet ayrımı temel görüşünün

kamu yönetimlerinde yerleştirilmesinde karar vericileri ile mali hizmet birimlerine gerekli eğitimleri vermek.

•Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK): Cinsiyet ayrımına uygun veri setlerini hazırlamak ve ilgililerin dikkatine sunmak.

TBMM ve AB İle Maliye-Bütçe Fash Müzakeresi

Başbakanlığa bağlı KSGM, 2008-2013 dönemi için gerçekleştirdiği “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı”nda CDB’ye de gönderme yapmış ve onu toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi yolunda etkili bir strateji olarak tavsiye etmiştir.¹³

Strateji	Sorumlu Kurum	İşbirliği İçin Kurum ve Kuruluşlar
1.7. Ülkemizde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulaması için hazırlık çalışmalarının başlatılması	Maliye Bakanlığı	KSGM, DPT Müsteşarlığı

BM ve AB’nin ilgili organları, evrensel insan hakları belgelerini esas alarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde hükümetlere güçlü ‘direktifler’de bulunmaktadır. Türkiye de o organlarla kurulu tarihsel ilişkilerinden dolayı ve çağdaş bir devlet olarak bu ‘direktifler’e karşı kayıtsız değildir. Zaten AB nezdinde de doğrulandığı gibi, Türkiye’de bazı bakanlıkların bürokrasisi CDB’ye uygun politikaları hayata geçirmeye başlamıştır. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı, kırsal ve yoksul kız çocukların okullaşma oranını arttırmak için bütçesini genişletmiştir. Sağlık Bakanlığı, hastanelerin ilgili ünitelerini geliştirerek bebek ve anne ölümlerini azaltacak ivedi önlemler almaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, hamile ve çocuklu anneler için esnek çalışma sistemini uygulamaktadır. (Bu örnekler daha da çoğaltılabilir.) Tüm bu olumlu gelişmelerin arkasında TBMM’nin çıkardığı yasalar bulunmaktadır.

AB Müzakere Sürecinde CDB İçin TBMM’ ye Bazı Öneriler

Türkiye şu anda tam üyelik sürecinde AB nezdinde ‘aday ülke’dir ve 3 Ekim 2005’te (tamamı 35 fasıldan oluşan) tam üyelik-katılım müzakerelerine başlamıştır. Müzakereye açılan, askıya alınan, müzakere pozisyonunun alınması

13 TC Başbakanlık Kadın Statü Genel Müdürlüğü (2008), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013*, Ankara.

çağrısında bulunan fasıllar sayılmazsa; “mali ve bütçesel hükümler”i içeren (33 no’lu) fasıl, taraması bitmiş olup, Avrupa Konseyi’nde görüşülmesi süren dokuz fasıldan sonuncusudur. (Diğerleri arasında işçilerin serbest dolaşımı, enerji, adalet, vb. kritik fasıllar bulunmaktadır.)

Tarama Süreci; Fasıl 33) **Mali ve Bütçesel Hükümler**

Tanıtıcı Toplantı (Komisyon Sunuşları) : 6 Eylül 2006

Ayrıntılı Toplantı (Türkiye Sunuşları) : 4 Ekim 2006

Fasılın Kapsamı:

Bu fasıl AB bütçesinin finansmanı için gerekli mali kaynaklar (‘öz kaynaklar’) ile ilgili kuralları kapsar. Bu kaynaklar genel olarak gümrük ve tarım vergileri ve şeker vergilerinden kaynaklanan geleneksel öz kaynaklara dayalı Üye Devletlerden gelen katkılardan; katma değer vergisine dayalı bir kaynaktan ve brüt milli gelir düzeyinde bir kaynaktan oluşurlar. Üye Devletler öz kaynakların doğru hesaplanması, tahsilatı, ödemesi ve kontrolünü yeterli bir şekilde koordine edecek ve sağlayacak uygun idari kapasiteye sahip olmalıdırlar. Bu alandaki müktesebat doğrudan bağlayıcıdır ve ulusal müktesebata aktarımı gerekmemektedir.

Kaynak: ABGS. ABGS-Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, “33.Fasıl: Mali ve Bütçesel Hükümler”, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=98&l=1> (20.09.2010)

Müzakere masasına oturulmaya başlandığında, Türkiye’yi zorlayacak alt maddelerden biri, kuşkusuz, CDB kapsamında bugüne kadar gerçekleştirilen çalışmalar olacaktır. Bu çalışmalara hız verilmiş olmakla birlikte, nitelik bakımından mevcut yetersizliği göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye, müzakerelerin tıkanmaması için, CDB kozunu AB’nin elinden almaya kararlı olmalıdır.

O halde, salt AB istediği için değil, asıl çağdaş bir ülke olma yolundaki Türkiye’nin de gereksinimleriyle örtüştüğü için, bu hükümetler-üstü özelliği olan CDB yoğun olarak nasıl hayata geçirilmelidir? Bu amaçla TBMM ne/ler yapabilir (yapmalıdır)? Bu konuda bazı somut öneriler sunmak gerekirse...

- TBMM’de Komisyonlar hem kamu politikalarının, hem de ilgili harcama ve gelir planlarının cinsiyetler arası eşitlik perspektifiyle değerlendirilmesini benimsemeli, en yalın ifadeyle politika sonuçlarının kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin ayrı ayrı tanımlanmasını talep etmelidir. TBMM, doğru, sürekli, ayrıntılı verilerin üretilmesi ve kullanıma sunulmasını

bütçe görüşmelerinin önkoşulu olarak saptarsa toplumsal cinsiyeti gözeten bütçelemeye geçişin çok temel bir altyapısının oluşmasını sağlayacaktır.

- TBMM'nin mevcut erkek egemen yapısından kurtarılabilmesi için siyasal partilere kadın kotası getirilmelidir. Parlamenter dağılımı, kadın-erkek arasındaki yapay ayrımcılığı ortadan kaldırılacak şekilde (eşit olmaktan çok hakça) düzenlenmelidir.
- TBMM ve meclis bütçe komisyonu hükümetin sunduğu bütçe tasarısının yasalaşması sırasında kadınlara yeterli kaynak ayrılması için ciddi çabalarda bulunmalı; bu tutumunu bütçenin uygulanma sonrası kesin hesaba bağlanması sırasında da sürdürmelidir.
- TBMM, CDB'ye taban oluşturacak yeni yasaları ivedilikle çıkarmalıdır.
- TBMM'de komisyon üyeliği, hükümette bakanlık, bürokraside genel müdürlük, vb. dağılımında kadınlara daha fazla pay verilmeli; böylece, toplumdaki kadın taleplerine duyarlılık artacağı gibi taleplerin daha hızlı gerçekleşmesi de sağlanabilir.
- TBMM, dünyada (İsveç'teki gibi) mevcut örnekleri dikkate alarak hem hükümetle hem de sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaparak "Eşitlik Bakanlığı" ya da "Eşitlik Ombudsmanı" gibi (CDB ile doğrudan / dolaylı ilişkili) bir kurumun hayata geçirilmesi yönünde öneriler geliştirebilir.
- TBMM- Hükümet arasındaki etkileşim tek boyutlu değildir. İkisi de birbirini çalıştırırken, Meclis, AB müzakere sürecinde önemli bir ayağı oluşturan ve ayrıca CDB maddesini de kapsayan "Maliye-Bütçe Faslı"na iyi hazırlanılması bağlamında hükümete çeşitli destek ve baskılarda bulunmalıdır.

Sonuç Yerine

Glasgow Caledonian Üniversitesi'nden (İskoçya) A.McKay'ın 3.11.2008 tarihinde Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Platformu için yaptığı sunuşta "toplumsal cinsiyet eşitliğinin iktisadi değil, toplumsal cinsiyet eşitliği için iktisat" demektedir.¹⁴ Buna göre, CDB, iktisat biliminin bir maliye politikası belgesi olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine hizmet edecek bir araç işlevini görecektir.

Merkezi bütçede kadına yönelik kaydedilen her olumlu gelişme, yerel yönetim

---

14 McKay, Ailsa (2008), *Using Political Change to Promote Gender Sensitive Budgeting in Scotland: The Experience of the Scottish Women's Budget Group*, Nov. 13, , Seminar-KEIG Platform and Friedrich Ebert Stiftung Association –Bogaziçi University.

bazında yapılacak bütçe/leme/ye esin kaynağı olabilecektir. O halde Hükümet, yeni bakanlık kompozisyonuyla, 2011’de CDB için gerekli teknik hazırlıklarını tamamlamalı ve 2012’den itibaren bütçelerin CDB içerikli ya da odaklı olarak çıkması için TBMM’yi hazırlamalıdır.

Kaynakça

ABGS-Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, “33.Fasıl: Mali ve Bütçesel Hükümler”,

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=98&l=1> (20.09.2010)

Avrupa Konseyi (2010), “Karar Metni: Gerçek Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ulaşmak İçin Hukuk Önünde Eşitlik İle Fiili Eşitlik Arasındaki Uçurumun Kapatılması”, [MEG 7 (2010) 1 resolution prov rev 2], Kadın-Erkek Eşitliğinden Sorumlu 7. Bakanlar Konferansı, Strazburg, 23 Mayıs.

Bianet-Kadının Penceresi (2005), “Toplumsal Cinsiyeti Gözeten Bütçe Nedir?”, T.Korkut (der.), İstanbul, 7 Aralık, <http://bianet.org/bianet/kadin/72629-toplumsal-cinsiyeti-gozeten-butce-nedir> (20.7.2010)

Dastot, Kean (2002), “The Yellow Budget Paper on Women’s Rights and Gender Equality”,

Conference on “Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”, Feb. 19-20, the Heinrich-Boell Foundation in Berlin, http://www.glow-boell.de/de/rubrik_3/6_508.htm (12.09.2010)

Günlük-Şenesen, Gülay (2008), “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye İçin Değerlendirme”, Bütçe Sürecinde Parlamentonun Değişen Rolü Sempozyumu, 8-9 Ekim, Afyonkarahisar.

McKay, Ailsa (2008), Using Political Change to Promote Gender Sensitive Budgeting in Scotland: The Experience of the Scottish Women’s Budget Group, Nov. 13, , Seminar-KEIG Platform and Friedrich Ebert Stiftung Association –Bogaziçi University, İstanbul.

Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü (2009), Avrupa Konseyi Tarafından 5-6 Mayıs 2009 Atina’da Düzenlenen “Devlet Bütçeleri: Gerçek Kadın-Erkek Eşitliğinde Kilit Faktör” Konulu Konferansa İlişkin Değerlendirme Raporu.

Meriç, Metin (2007), “Feminizme Mali Bakış (Cinsiyete Duyarlı Bütçeler)”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, c. 44, S.509, ss.58-67.

TC Başbakanlık Kadın Statü Genel Müdürlüğü (2008), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013, Ankara.

UNFPA-United Nations Population Fund (2005), “Accountability for Gender Justice”, http://www.unfpa.org/swp/2005/english/ch2/chap2_page3.htm (19.09.2010)

WBG Women’s Budget Group, Gender Budget Analysis, <http://www.wbg.org.uk/GBA.htm> (12.09.2010)

Zuckerman, Elaine (2005), “An Introduction to Gender Budget Initiatives”, Gender Action, September, http://www.genderaction.org/images/Intro_to_Gender_Budget_InitiativesFINAL.pdf (19.09.2010)

